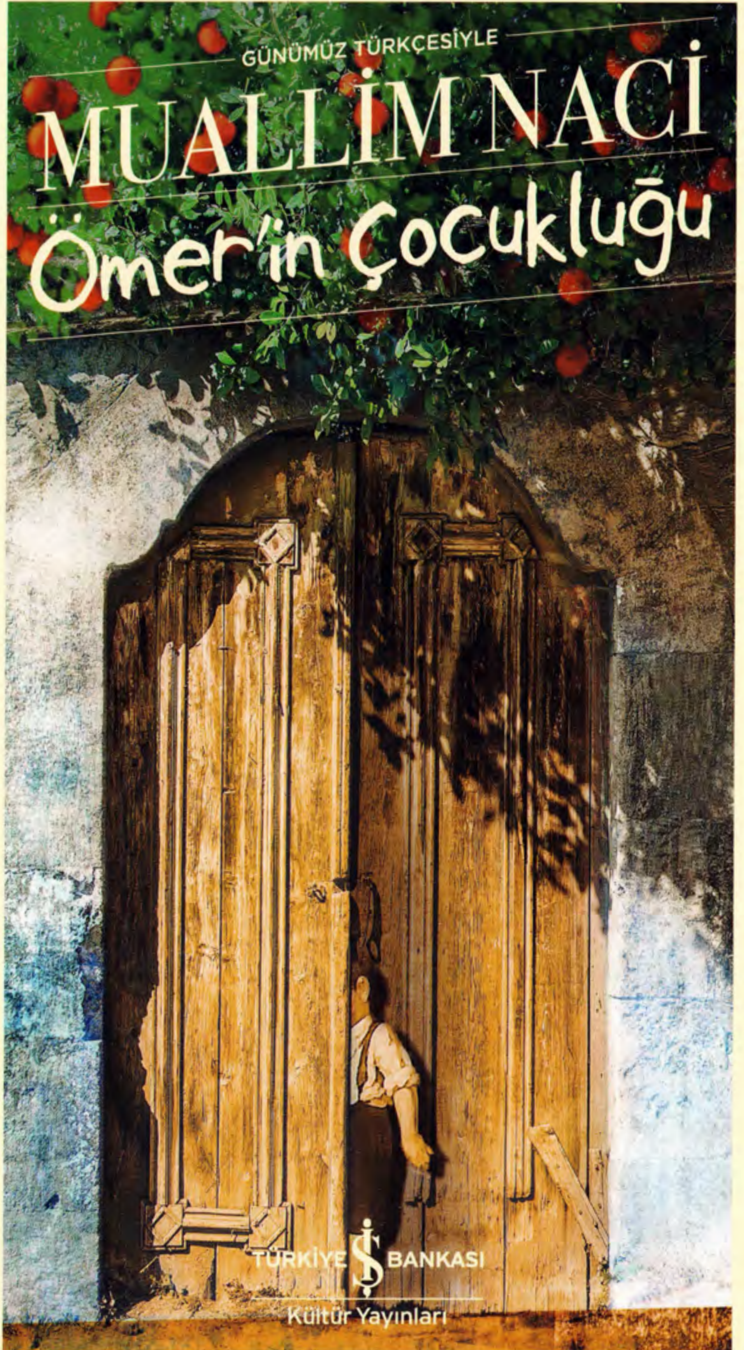
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 13

TÜRK EDEBİYATI

MUALLİM NACİ
ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
A. ASADURYAN ŞİRKET-İ MÜRETTİBİYE MATBAASI, İSTANBUL
1307 [1890]

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
NEŞE PELİN KAYA

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: OCAK 2019, İSTANBUL
III. BASIM: OCAK 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-696-0

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel: (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: KAAN TANYERİ

27 Mayıs 1991'de İzmir'in Tire ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Manisa'da tamamladıktan sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Türkçe Öğretmenliğini bitirdi. Türkçe öğretmeni olarak atanıp İzmir'de göreve başladı. Celal Bayar Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı programında yüksek lisansını bitirdi. Halen Uşak Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı programında doktora eğitimine devam etmektedir. Aynı zamanda *Kasabadan Esinti* dergisi genel yayın yönetmenliğini sürdüren Kaan Tanyeri, *Eşekten Öküz Olur mu?* adlı çocuk kitabının da yazarıdır.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 13

Anı

ömer'in çocukluğu

MUALLİM NACİ

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Kaan Tanyeri

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sekiz Yaşına Kadar

Bizim Ömer diyor ki:

Kıztaşı[1] dörtyol ağzından Sofular'a doğru inilirken İbn-i Melek Hazretleri'nin defnedildikleri yüksek mezarlık sağda bırakılarak biraz daha gidilince yine sağda bir akar çeşmeye rastlanır.

O civar ahalisini bunca zamandan beri diğer uzak çeşmelere gitmeye muhtaç bırakmadığı için gururlanır gibi yiğitçe duran bu çeşmenin hemen karşısında hayli uzun bir sokak görülür ki Nureddin dergâhlarından biriyle son bulur. Dergâhın sol tarafına dönerek orada incelen yoldan ilerleyecek kişi, kendini uzunluğu ötekinden daha fazla olan Çelebi Sokağı'nda bulur. Bu sokağın sonundaki taş mektebin[2] önünden sola dönülünce görülecek yokuş cadde, Saraçhanebaşı'na çıkar.

Bir gün o yokuştan iniyordum. En sevdiğim uzun hırkam sırtımdaydı. Bu hırkayı, içinde ve dışında ikişerden dört cebi olduğu için pek severdim. Cepler yemiş ve ufak tefek oyuncak koymaya ne kadar iyi gelirdi! Diğer hırkalarımda ikiden fazla cep bulunmazdı. Giyilme sırası dört cepli hırkaya gelince yüzüm gülerdi. Yüreğime öyle bir sevinç dolardı ki hemen ellerimle hırkanın göğsüme gelen iki yanını okşamaya, "Oh! Oh!" diye diye odanın içinde dans ederek dönüp dolaşmaya başlardım.

---

1 İstanbul Fatih'te, adını Bizans döneminde İmparator Markianos için dikilen sütundan alan yer.

2 Taş Mektep: Eskiden beş yaşına gelen çocukların gönderildiği mahalle okulu, sıbyan mektebi.

İne ine mektebin hizasına geldim. Bir iki adım daha atarak eve gitmek üzere Çelebi Sokağı'na saptım. Birdenbire karşıma kuyruğu kesik bir köpek çıktı. Havlayarak üzerime saldırdı. Beni mektebin duvarına sıkıştırdı. Göğsüme doğru pençelerini atmaya kalkıştı. Ben ağlayıp haykırmaya başladım. Bir taraftan da kendimi kurtarmaya çalışıyordum. Şaşırmıştım. Kimden yardım isteyeyim? Sokakta köpekle benden başka kimse yok. Caddeden de geçen bulunmuyor!

Besbelli feryadım işitilmiş. Mektebin karşısındaki konağın alt katında bir pencereden iri bıyıklı bir ağanın başı göründü. Bir yahut iki kere "Hoşt!" dedi. Köpek benimle uğraşmaya devam ediyordu. Nasılsa bir aralık önünden savuşarak kaçmaya yeltendim. Arkamdan yetişti. Omuzlarıma doğru sıçradığını hissettim. Feryadı arttırdım. Bu hali pencereden seyretmekte olan ağa, dilinin ucuyla bir kere daha "Hoşt!" diye bağırdı. Hayvanın pençeleri sırtımdan sıyrılarak indi. Korkumdan dönüp arkama bakamıyordum. Sesim de kesilmişti. Hem ağlıyor, hem koşuyordum.

"Kurtuldum!" diyecek kadar koştuktan sonra soluk soluğa denilecek bir halde durdum. Arkama baktım. Köpekten eser yok. Biraz kendime geldim. Köpeğin bir şey yapıp yapmadığını anlamak için sağ elimi sevgili hırkamın ensesine doğru uzattım. Ense yok!.. Meğer köpek, hırkanın yakasından tuttuğu gibi eteğine üç dört parmak kalıncaya kadar yırtmış.

Hırkayı sırtımdan çıkardım. Biçarenin haline baktım. Gözlerimden yeniden yaş boşandı. Ne hazin manzara!.. Ne büyük üzüntü!..

Hırka, koltuğumun altında olduğu halde eve ulaştığım zaman ağlamaktan içimi çekmekteydim. Annem beni o halde görünce telaşla:

— Sana ne oldu oğlum? Ne ağlıyorsun? Hırkanı niye çıkardın? Vah vah! Nedir bakayım söyle, diye üzülmeye başladı.

Hırkayı koltuğumun altından aldığı sırada dedim ki:

— Köşe başında kuyruksuz bir köpeğe rast geldim de... Üzerime atladı.

Annem daha fazla üzülerek beni kucakladı. İşte asıl o vakit ağlamaya başladım. Bir felaketzedeyi en fazla, teselli eden ağlatır.

Bu olay, bana o köşe başını hiç unutturmaz.

Şu ağaya ne dersiniz? İnsaniyetli adam değil miymiş!.. Susmadı. İnsaniyetsiz adam değil miymiş? Yardıma koşmadı.

Behey ağa! Gözünün önünde bir köpek, aciz bir çocuğu paralamaya çalışıyor. O köpeğin kuduz olma ihtimali de var. Çocuk ağlıyor, feryat ediyor, yardım istiyor. Ortada zavallıyı kurtaracak kimse de yok. Sen pencereden "Hoşt" demekle yetiniyorsun. İnsan değil misin? Yüreğin köpek yüreği midir? O senin nazarında belki köpek yavrusu kadar önemi olmayan çocuğun bir gün olup da seni yargılayacağını düşünecek kadar da mı beynin yok? Korkma! İsmini bilsem de yazmam. Senin beni koruduğun kadar ben de seni koruyabilirim! Şurasını da söyleyeyim: Sen o zaman bana gerçekten insancasına bir yardımda bulunmuş olsaydın, ben seni şimdi böyle mi yazardım?

Bilmem bu eleştirimde haksız mıyım?

Ah, insan böyle gafil olmasa da daima herkese iyilik etse ne kadar kazanacak!

Yine bir gün eve dönerken Saraçhanebaşı'ndan Kıztaşı'na giden sokakta birtakım yük hayvanlarına rast gelerek duvar dibine sığınmıştım. Yanımda kır sakallı biri belirdi. Elimden tuttu. "Korkma oğlum!" diyerek vücudunu bana siper etti. Hayvanlar geçtikten sonra tebessüm ederek, "Haydi, şimdi git oğlum!" dedi.

İhtimal ki o adam vefat etmiştir, fakat iyiliği benim gönlümde yaşıyor.

Geri dönelim.

"Çeşmenin hemen karşısında" dediğim sokağa girilerek sol baştaki evin bahçe duvarı takip edilince iki katlı bir ev görülür ki kapısının önü, basamak taşlarıyla haylice yükseltilmiştir.

Bugün üzerinde "70" numarası görülen bu evin vaktiyle içine girilse alt ve üst katlarında dört oda ile iki sofa ve arka

tarafında yedi sekiz ayak merdivenle çıkılan genişçe bir bahçe bulunduğu görülürdü.

Bundan bir müddet evvel o evde oturanlar şunlardan ibaretti:

Baba: Ali

Anne: Fatma Zehra

Büyük oğul: Mehmet

Küçük oğul: Ömer

İşte bu Ömer benim.

Babam kırk altı yaşında vefat ettiğinde, ben tahminen sekiz yaşındaydım. Görünüşü hâlâ gözümün önündedir: Orta boylu, geniş omuzlu, sağlam vücutlu, büyücek başlı, değirmi çehreli, kalınca kara kaşlı, ela gözlü, irice kara bıyıklı, beyaz tenli, heybetli bir yüz...

Başına giydiği büyük Tunus fesinin üzerine büyücek bir yemeni sarar. Geniş göğsünü güçlükle kaplayabilen kaytan ve sırma işlemeli çuha yelekteki düğmelerin bir kısmı, hemen yaz kış çözük olur. Yeleğin üzerindeki sade çuha saltanın[1] kolları biraz kısadır. İri dolgun bilekler daima göze çarpar. Belinde en güzelinden, zemini beyaz çiçekli bir Acem şalı görülür. Bunun sarı zeminli bir eşi de omzunda veya kolunda bulunur. Çoğunlukla mendil olarak kullanır. Beldeki şalın içinde gizli olan, kapaklı, iri Corci Piryol[2] saatin sırma örme işlemeli, ortası düğmeli kösteğini yeleğin üst kısmındaki düğmelerin birine iliştiriverir. Dizlerinden bir parça aşağı inmekte olan çuha şalvarın alt taraflarını Ahıska tozlukları örtmüştür. Ayakları Galata işi az üstlü, zarif, kırmızı yemenilere alışıktır.

Üzerinde eski değil, rengi solmuş bir şey dahi bulunmaz. Pek yakışıklı, dolgun vücutlu bir Osmanlıdır. Bununla beraber, şişman denilecek bir halde değildir. İstanbul'da doğmuş büyümüş, fakat kendisini bilmeyenler İstanbullu zannetmezler. Saraçhane halkından Ali Bey'i tanıyanlar hâlâ az değildir.

---

1 Salta: Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir tür kısa ceket.

2 Corci Piryol (George Prior): On sekizinci yüzyılda Osmanlı için özel olarak tasarladığı cep saatleriyle meşhur İngiliz saatçi ve markasının adı.

Ahlakına dair de birkaç söz söyleyeyim:

Terbiyeli bir İslam ailesi içinde yetişmiş, güzel yaradılışlı bir adamın gönülden gelen hisleri nasıl olur? Babamın hisleri de işte öyledir. Kimseye fenalık etmemiştir, fakat pek çok kimselere iyilik etmiştir. Doğruluk, mertlik kendisine babası Ahmet Ağa'dan miras kalmıştır. Biraz öfkeli görünür lakin yersiz öfkelenmez. Onda öfke uyandıran konular, mutlaka İslam terbiyesine ve insaniyete yakışmayacak şeylerdir. Yüreği aile sevgisiyle dolu olmakla beraber hiçbir vakit şımartıcı muamelede bulunmadığından, ev halkı heybetinin etkisi altında bulunur. Bu etki, dövüp sövmek gibi bazı sebeplerle ortaya çıkmamıştır. Kendisinin tavrından doğal bir şekilde meydana gelmiştir. Dünyada kimseye muhtaç olmamak kadar mutluluk olamayacağına inandığından işleriyle meşgul olmayı pek sever.

O evden başka, bir de Saraçhanebaşı'nda ufak bir dükkâna sahiptir. Kendi dükkânında saraçlık[1] eder. Sabahleyin erkenden dükkânına gider. Akşamüstü doğruca evine gelir. Ömründe içki içmemiştir. Günde bir iki lüle[2] tütün içer. Ona da tiryakiliği yoktur. Hatta bazen tütün kesesini dükkânda unutur. Evde zaten tütün bulunmadığından o gece içmeyiverir.

Kazancı öyle bir iki ev daha idare edebilecek derecede olduğu halde, büyücek bir ev edinmek, hizmetçi tutmak, halayık[3] almak gibi fikirlerde bulunmaz. "Bu evi kendim yaptırdım, severim. Kalabalığımız yok. Bize yetip gidiyor. Dükkân da kendi malımız. Çalışıp kazanıyoruz. Güzel güzel geçiniyoruz. Cenabıhakk'a şükredelim. Bize verdiği nimetlerin kıymetini bilelim. İçimizde yabancı bulunmasın. Hizmetçi, halayık derdi çekilmez. Kendi işinizi kendiniz görün. Allah yardım eder, merak etmeyin. Hizmetçili, halayıklı evlerde bu saadet bulunmaz" der.

Evine o kadar güzel bakar ki bunu bilen aileler gıpta ederler. "Keşke bizim de öyle babamız olsa!" derler. Her şe-

---

1 Saraç: At takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse.
2 Tütün çubuğu, pipo, nargile vb.nin ucuna takılan, tütün konulan yuva.
3 Kadın köle, cariye.

yin iyisinden satın alma merakı olduğundan evde her türlü gerekli şeyin en iyisinin bulunmasından başka, biz çocukların arzu edebileceğimiz yemiş vesairenin çeşitleri de dolaplarda durur.

Pirinç, yağ gibi şeyleri daima toptan satın alır. Hatta komşulardan bazılarının dikkatini çekmemek için bunları eve akşamdan sonra getirir. O küçük ev, büyük bir mutluluk yuvası halindedir. Orada insan hakikaten mesut olur, fakat sahibinin rızasına muhalif harekette bulunmamak şartıyla... Mesela kendisinin izni olmaksızın komşuya gitmek mümkün değildir.

Bu adam, dengi sayılacak adamlarla karşılaştırılamayacak bir derecede dünyadaki gelişmeleri bilir. Ne boş şeylerle uğraşır ne de uğraşanları sever. Zamanını yararlı işlere harcamak ister. Geceleri lüzum olmadıkça bir yere gitmek âdeti değildir. Bununla beraber bir yerde yangın olsa, o tarafta tanıdığı varsa, mesafe ne kadar uzak olursa olsun derhal giyinir çıkar. İmdada koşar. Bu hareket, yiğitler arasında öteden beri âdetmiş.

Daima hatırlarım ki bir kış gecesi yatmış, uyumuştuk. Bir aralık sokaktan bekçi geçti. Bilmem hangi tarafta yangın olduğunu haber veriyordu. Yatağın içinde gözlerimi açtım. Babamın aceleyle giyinmekte olduğunu gördüm. Ağabeyim de uyanmıştı. Annem diyordu ki:

— Çıkmasanız iyi olmaz mı? Baksanıza pencerelere, kafeslere[1]...

Babam, cevap vermedi. Meğer o tarafta dostlarından birinin evi varmış. Pencereler, kafesler tamamıyla karla örtülüydü. Ben korkmaya başladım. Ağabeyim, benden on yaş kadar büyük olduğundan onun yüzünde pek de korku alameti görülmüyordu. Babam, annemin yaktığı muşamba feneri[2] alarak

---

1 Aralıklı dizilmiş ince çubuklara, yine aynı aralıklarla çapraz çubukların mıhlanmasıyla yapılan ve eski Türk evlerinde yabancı gözlerden saklanması gereken harem kısmının pencerelerine, bahçelere, evin içinde ayrılması istenen yerlere konan siper.

2 Muşamba fener: Eskiden en sık kullanılan fener türüdür. "Körüklü fener" de denir. Körüğü, muşambadan yapılmıştır. İşi bittikten sonra katlanması, bu fenerin yaygın kullanımında önemli bir etkendir.

aşağı indi. Biz evvelce ayağa kalkmıştık. Babam sokak kapısını kapadığı sırada, biz annemle beraber köşe penceresine koştuk. Annem camı açtı. Kafes tamamen karla kaplıydı. Kafesi kımıldattı. Karın kabası döküldü. Babamın fenerle gitmekte olduğunu gördük. Babam dönmedikçe tekrar yatmak olur mu?

Aradan ne kadar vakit geçtiğini bilemiyorum. Döndü. Karşıladık. Üstü başı kar içinde olduğu gibi bıyıkları da buz tutmuştu. Kendisi o zaman gözüme pek heybetli göründü.

Genellikle geceleri de dükkânla ilgili işlerle meşgul olurdu. Dostları bunu bildiklerinden pek nadir gece ziyaretinde bulunurlardı.

Mahalledeki dostlarından Behçet Beyefendi –ki henüz sağ ve bizim için bir övünme sebebi– bazı geceler babamla sohbet etmek üzere gelirdi.

Behçet Bey edip, zarif, tatlı dilli bir adamdır. Babam, kendisini pek severdi. Böyle adamlara "baba dostu" derler. Babaları vefat etmiş oğullar, bunları garip ve hazin bir hisle severler. Manevi amca bilirler.

Bizim bir de öz amcamız vardı ki Bursa'ya yerleşmişti. Ara sıra İstanbul'a gelir, bize misafir olurdu. Babamın büyüğüdür.

Bir defa yine gelmişti. Bir gece –babamla birlikte mi yoksa yalnız mı pek iyi bilemiyorum– bir yere gitmesi gerekti. Amcam, bana daima güler yüz göstermekle beraber akşamları geldikçe yemiş de getirdiğinden sevgisi gönlümde yer tutmuştu. Bundan dolayı elimden geldiği kadar hizmetinde bulunmak isterdim. O gece muşamba feneri yakarak kendisinin kunduralarını çevirmek üzere merdivenin alt başına indim. Ben bu işle uğraşmaktayken o da odanın kapısından çıkmış. Feneri çarpık tutmuş olmalıyım ki birdenbire tutuştu. Hiç aklıma gelmemiş olan bu tutuşma beni şaşırttı.

Amcam "At elinden oğlum, at!" diyerek yanıma koştu. Beni kucağına aldı. O yetişinceye kadar ben feneri fırlatmıştım. "Korkma aslanım, korkma!" diyordu. Yukarıdan bir şamdan tuttular. Benzim uçmuş. Amcam yüzüme bakarak kahkaha derecesinde gülmeye başladı. Titrememi yatıştır-

mak için daha birçok söz söyledi. Bir yandan da gülüyordu. Bense hizmet edeyim derken kabahat etmiş olduğumdan kendisinin yüzüne bakmaya bile cesaret edemiyordum. Beni kucağından indirmiş olsaydı hızlıca annemin yanına kaçacağımdan şüphe yoktu.

Amcamız Mehmet Tahir, yaradılışça babama benziyordu. Huyca ise aralarında hayli farklılık varmış. O biraz laubali olduğundan İstanbul'da birçok işe girip çıktıktan sonra Bursa'ya giderek orada kalmış. Burada bulunduğu sıralarda öteye beriye ettiği borçların çoğu babam tarafından ödenirmiş. Babamınsa vefatında birkaç bin kuruş alacağı bulunmakla beraber yalnız altmış kuruş kadar vereceği çıktı.

Babam vefat edeli bir hafta kadar olmuştu. Bir sabah dülger[1] kıyafetinde bir Hıristiyan, evin kapısını çalıyordu. "Nedir?" denildi. Üzgün bir tavırla şu kadar alacağı olduğunu söyledi. Derhal parasını vererek "Hakkını helal et!" dediler. Adamcağızın gözleri doldu. Birkaç ay önce evin bahçe yönüne bir oda ilave edildiği sırada merhumun pek çok insanlığını gördüğünü itiraf etti. "Helal olsun" diyerek gitti. İyi adama herkes acır. Bahtiyar sayılmasın mı o insan ki ölümü, millettaşı olmayanları da üzer.

Birdenbire annemin gözlerinden yaş boşandı. Ağabeyim ile bende ise o vakitler her şeyden fazla ağlamaya yatkınlık vardı. Bundan dolayı biz de o anda annemle hemhal olduk. Matem tazelendi. Bir de annem "Ah benim yetim kalan evladım!" diye beni tutup bağrına basmasın mı? Bütün bütün bittim! İşte o zaman üçümüz birden öyle bir ağlaştık ki Cenabıhak ile bizden başka herkesin bakışından gizli olan bu heyecanlı manzara, Allah'ın merhamet denizini elbette coşturmuştur. Evet, hiç şüphe etmem!

Niçin gizleyeyim? Şu satırları yazarken yine ağlıyorum. Belki de o zaman bu kadar ağlamamışımdır!

---

1 Dülger: Yapıların kapı, pencere dışındaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapan usta.

Ey ölüm ve hayat yaratıcısı! Hakikaten o hazin ağlayışlarımıza mı merhamet ettin de bizi sonradan da bunca lütfuna layık gördün? Bizim yüce makamında kabul olacak nemiz var? İstersen yaparsın. Hikmetinin gereği olarak babasını elinden aldığın biçare bir yetimi ölünceye kadar hatta öldükten sonra da mesut etmek için nimetlerine layık olacak şekilde ağlatırsın! Sana bağlanmanın en büyük vasıtası, yine senin yüce kudretine karşı gösterilen büyük acizlikmiş!.. Otuz senedir güvenim, bu dayanak noktası üzerindedir. Diyorlar ki "Bir damla gözyaşı, ebedi saadetin vesilesi olabilir."

Babaannem, benim doğumumdan bir ay kadar evvel vefat etmiş. Sağlığında kullanmış olduğu beyaz, mavili, alaca bir asa evin altında bir köşede dayalı dururdu. Ben bunu bazı kere "Kadın ninemin değneği!" diye oradan alarak omuzlar, askercesine oynardım. Bir gün mahalle çocuklarından Nail'i annesi bizim eve getirmişti. Kadınlar konuşmaya başladılar. Benden büyücek olan Nail'le biz de kadın ninemin değneğini yerinden aldıktan sonra bahçeye çıktık. Bilmem nasıl olmuş? Aramızda bir tartışma çıkmış. Ben Nail'in başına bir asa indirmişim. Çocuk ellerini başına götürdü, ağlayarak feryat etmeye başladı. Bana bir korku geldi. Asayı elimden bırakıverdim. Şaşkın şaşkın bakmaktayken annelerin bahçe merdiveninden çıkmakta olduklarını gördüm, bütün bütün korktum. Nail'in alnından kan akmaktaydı. Annesi meraklandı. Dargın dargın yüzüme baktı. "Ah! Ah!" diyerek oğlunun başından fesini çıkardı. Bir de baktık ki asanın indiği yer yumurta gibi şişmiş. Bundan kadın ninemin değneğindeki dehşeti anlamalı! Kızılcık sopası mıymış neymiş! Annem, beni iyice azarladıktan sonra şiddetle kolumdan tutarak aşağı doğru çekti götürdü. Galiba kulağımı da çekti. Ben de ağlamaya başladım. Biz ileride, annesiyle Nail geride, anneler söylenir, biz ağlarız. Öyle bir alayla merdivenden aşağı indik.

Ertesi gün asayı aradım. Yerinde bulamadım. Anneme sormak işime gelmezdi. "Yine kimin başını yaracaksın!" diye çıkışacağını biliyordum. Birkaç gün merakta kaldım. Nihayet asanın kırılıp ateşe atılmış olduğunu öğrendim.

Öyle bir yadigâr, bu şekilde vukud-ı nar[1] olmuş. Ben de ibret aldım. Bir daha öyle davranışlarda bulunmadım.

O bahçede bir de mezar vardır. Bunun sahibini oraya kendi elimle defnettim. Sahibi bir ispinoz kuşcağızıdır ki bir müddet kafeste beslemiştim. Pek sevimliydi. Bir gün kafesin içinde tüylerini kabartmakta olduğunu gördüm. Ertesi sabah biçareyi cansız buldum. Olanca üzüntümle alıp bahçeye götürdüm. Gömdükten sonra başucuna bir de işaret koydum.

Babamın koç, koyun besleme merakı olduğundan duvarları baştan başa güzel asmalarla süslü olduğu halde zemininde bir kiraz ağacıyla iki veya üç vişne fidanından başka bir şey bulunmayan bahçeye mevsiminde arpa ekerdi. Bir gün tek başıma bahçeye çıktım. Ekilen arpa bir karıştan fazla büyümüş, zemine güzellik vermişti. Hayranlıkla seyrederken aşağıdan ağabeyimin sesini işittim. Diyordu ki:

— Ömer, bak bu keçi yavrusuna! Ne kadar güzel!

Ben:

— Gerçek mi ağabey, diye hevesimi gösterdim.

Merdivenden de aceleyle inmeye başladım. O aralık ağabeyim, kucağında parlak siyah tüylü bir oğlakla görünerek:

— İnme! İnme! İşte getiriyorum, dedi.

Ben de ne sevinç!..

Ağabeyimle şunları konuştuk:

— Bunu nerede buldun ağabey?

Varna'dan dayım yollamış. Bir tavukçu, dükkâna getirdi. Babam da bana "Al şunu eve götürüver" dedi.

— Bana mı yollamış?

— Sana ya!.. Ben oğlağı ne yapayım?

— Kuzum!.. Ağabeyciğim, benim kucağıma ver!

— Sen kaldıramazsın.

Ağabeyim, son cümleyi söyler söylemez oğlağı arpanın içine doğru salıverdi. Ben hemen koştum. Sevmeye başladım. Yavrucak pek az otladıktan sonra yeşillik içinde yan üstüne yatıverdi. Yorulmuş mu yoksa orası zevkine mi gitti,

---

1 vukud-ı nar: Ateş tutuşturan, yakacak.

anlayamadım. Oğlak kadar tez canlı mahluk pek az bulunur. Duruşu, bakışı bir hoşuma gitti ki tarif edemem. Hemen ben de yanına yatarak tekrar okşamaya başladım. Bu masum manzara, göz önünden giden şeylerden midir? O şirin hayvancağız, bana nice günler arkadaş oldu.

Babam her sene bize bir veya iki kuzu alırdı. Bunları ağabeyimle kendimize alıştırır, arkamız sıra gezdirirdik. Hiçbir kuzuyu o oğlak kadar sevdik mi, bilmiyorum.

Fındık adında bir de kedim vardı. Kuyruğu kulakları kesik, karalı beyazlı, boynu kırmızı kurdeleli, tuhaf bir şey olduğundan pek severdim, fakat oğlağın sevgisi ona da üstün gelmişti.

Yine bahçede geçen olaylardandır: Bir gün ağabeyim, üzümleri olmaya başlamış asmaların birine merdiven dayamış, üzerine çıkmıştı. Onu görünce ben de heveslenerek yavaş yavaş çıkmaya başladım. Ağabeyim üzüm koparmakla meşgul olduğu sırada ben merdivenin ikinci veya üçüncü kademesinden aşağı tekerleniverdim. Alnım büyücek bir taşa rast geldi. Ettiğim feryadı işiten ağabeyim, hemen yetişerek beni kaldırdı. "Anne! Ömer'in alnı yarıldı!" diye haykırarak beni anneme götürdü. Kan burnumun ucundan akmaktaydı. Annem epey telaşlandı. Ağabeyime bir hayli söz söyledi. Alnımı sardıktan sonra beni de minderin üzerine yatırarak üstümü örttü. Uyumuşum. Uyandığım vakit babamı başucumda buldum. Yaralı Ömer'in öyle yatışı, kendisinin kalbinde merhamet uyandırmış olmalı. Hâlâ o yaranın izi sağ kaşımın üzerindedir.

Bahçenin bir köşesindeki kümes, Varna'dan gelmiş yahut babam tarafından satın alınmış hindiden, tavuktan, ördekten boş kalmazdı. Bir aralık kümeste yaşayanlar, üç ördekten ibaret kalmıştı. Bunları bazen gezsinler diye salıverirdik. Biçareler, bir gün yine gezinirlerken kaybolmuşlar. Her taraf arandı, nereye gittikleri anlaşılamadı. O gün de nasılsa bahçe duvarının bir kısmı yıkılmış. Akşamüstü babam dönünce duvarın yıkıldığı, ördeklerin de kaybolduğu kendisine haber verildi. Derhal bahçeye çıktı. Arkası sıra ağabeyimle biz de

çıktık. Babam duvar yıkıntısını incelerken "vığır vığır" diye bir ses işitildi. Dikkat ettik. Ördekleri taşların altında gördük. Babam hemen üzerlerinden taşları öte tarafa atmaya başladı. Ağabeyimle ben de elimizden geldiği kadar yardım ettik. Ördeklere hiçbir şey olmamıştı. Üçünü de sağ salim çıkardık. Yanlarına, üzerlerine düşmüş olan taşlar, bunlar için mahsus yapılmış gibi bir kovuk oluşturmuştu. Babam dedi ki:

— Suphanallah![1] Bakınız, Allah'ın öldürmediği ölmüyor. Üstüne duvar yıkılsa da ölmüyor. Demek ki bunların hiçbir tarafına taş dokunmamış! Allah Allah!

Hâlâ o mühendisliğe hayranım.

Komşularımızın içinde benden bir buçuk iki yaş kadar büyük bir Makbule Hanım vardı ki ara sıra bizim eve gelirdi. Birlikte oynar, eğlenirdik. Çoğu zaman beni gerek bina gerek bahçe bakımdan bizimkinden hayli büyük olan kendi evine davet ederdi. Ben annemle beraber bulunmadıkça mümkün değil gitmezdim. Bir defa annemle birlikte gitmiştik. Biz Makbule'yle bahçeye indik. Oyuna dalmışız. Hayli vakit geçmiş. Annem, "Yabancı yer değil ya, varsın kardeşiyle biraz daha oynasın!" diye beni bırakmış, dönmüş. Bir aralık –bilmem kim söyledi– annemin eve gittiği kulağıma değdi. Artık bir dakika bile durmadım. Makbule'yle annesinin beni alıkoymak için söyledikleri sözlere bakmayarak hemen döndüm.

Diğer bir görüşmelerinde Makbule'nin annesi, anneme demiş ki:

— Hanım, hanım! Bu çocuğa tembih mi ediyorsunuz? Bir türlü durduramadık. Makbule'm de kendisini ne kadar sever! Aramızda teklif mi var? Bizim ev sizin.

Annem, şu cevabı vermiş:

— Eksik olmayınız. Biz sizi belki akrabadan ileri tutarız. Ben Ömer'ime daima gidip hanım kızımla oynamasını teklif ederim. Hiç "Gitme!" diye tembih eder miyim? Ne bileyim

---

1 Suphanallah: Beklenmedik, olağanüstü bir olay veya davranış karşısında "Allah Allah! Bu nasıl iştir? Nasıl olur?" anlamında hayret ve şaşkınlık belirtmek için kullanılan söz.

işte, o da öyle bir çocuk! Her zaman dizimin dibinde bulunmak ister. Kusurunu affediniz. Bir parça vahşidir hanım teyzesi!

Bizim Topkapı semtinde hakiki teyzelerimiz de vardı, servet sahibiydiler. Babam hayattayken bizi çok güzel ağırlarlardı. Onların evinde bile annemsiz kalacak olsam korkardım. "Bana ya bir şey derlerse!" endişesiyle mustarip olurdum. Halbuki kendilerinden babamın vefatına kadar fevkalade sayılacak derecelerde iltifattan başka bir şey görmedim.

Demek ki ben kendi evimde oturmak, şu kadarcık olsun kimseye yük olmamak istiyormuşum. "Benim varlığımdan şikâyet eden bulunmasın!" diyormuşum.

Şimdi de bu hal, bende fazlasıyla mevcuttur. Pek samimi olmadığım bir dostumun evinde misafir olmak istemem.

Bu halin birçok çeşidi de vardır. Yalnız bir örnek vereceğim.

Kiracı denilen kişilerin kiraladıkları evleri ne kadar ilgisizce kullandıkları meşhurdur. Kiraya verilmiş evi olanlar, işin iyisini bilirler. Halbuki ben kiracı olduğum zaman daha fazla dikkatli davranmaya mecbur olurum. Tabiatım beni zorlar. "Ev sahibi benden şikâyetçi olmamalı, bana teşekkür etmeli!" fikrinde ısrarcıyım. Elimden geldiği kadar bu neticeyi elde etmeye tut ki çalışmayacak olsam huzursuz olacağım şüphesizdir. Vicdanen rahatlığımı temin için çalışmayayım mı? Hakikatte kendim için çalışıyorum demek olur.

Bu misal, ihtimal ki sevimsiz görünüyor. Mazur tutulsun. Bu eseri bir kira evinde otururken yazdığım için birdenbire hatırıma geldi. Maksadım şikâyet değil. Elhamdülillah kendi evimiz de var. Olmasa da ne sakıncası olabilir? İnsanda yürek olmalı!

Makbule, pek güzel bir kızdı ya da bana öyle görünüyordu. Zaten iş görünüştedir. Hakikati –çocuklar şöyle dursun– çoğunlukla çocuk babaları bile göremezler.

Bir baba, oğlunu seve seve büyütür. Bin belasını çekmiştir. Oğlu "tercihlerinin sorumlusu" denilecek dereceye gelince babasını beğenmez olur. Yalnız beğenmemekle de yetinmez. Belki de babasına isyan eder. Belki de onu ölüm

döşeğine düşürür. İşte vaktiyle oğlunu canı gibi sevmiş olan o babaya şu halde can düşmanının kim olduğunu sormalı. Göstermeye gücü kalmışsa kimi gösterir?

— Oğlunu!..

Aldanmış baba!.. Lanetli oğul!..

Makbule'yi seviyormuşum. Hâlâ hatırıma garip bir tesirle beraber gelir. Vefat edeli hayli zaman oldu. En çok mahmur gözleri hayalimde bir hayattır. Bizi birlikte mektebe başlattılar. Mektebimiz bugün de açıktır. Saraçhanebaşı'nda Haffafhane Caddesi'ne sapmayarak Fatih'e doğru gitmeli. Yıkık Deve Hanı'na[1] yakın, solda bir taş mektep görülür. İşte o! Ona Feyziye Mektebi derlermiş. Ben orada Kuran'ı hatmettim. Babamla ağabeyim de orada okumuşlar. Babamın, ağabeyimin, benim mektepte okuduğumuz yazma Kuran-ı Kerim hâlâ bizde saklıdır.

Yine komşularımızdan benden az küçük bir de Cevriye vardı. Onu sevmezdim.

Evde bana ait olan ufak bir dolabın içinde yemişler dururdu. Burada bazen şekerle dolu, şu bildiğimiz şekerci bardaklarından bulunurdu. Bir gün ben mektepteyken Cevriye gelmiş, dolabı karıştırmış. Bulduğu bir bardağı giderken almış. Mektepten dönüşümde bardağa ne olduğunu sordum. Annem dolabı kontrol ettikten sonra "Bilmem oğlum!" cevabını verdi. Üzüldüm. "Cevriye gelmişti. Çocuk bu ya, belki o almıştır!" dedi. Üzüntüm arttı.

Meğer biçare kızcağız yolda giderken bardağı düşürmüş, kırmış. Yanında bulunan annesi üzülmüş. Bardağın zararını karşılamaya karar vermiş. Bir gün geldiler, öyle bir bardak getirdiler. Ertesi gün biz de annemle onların evine gittik. Varır varmaz annem bana dedi ki:

— Öp hanım ninenin elini, suçunu bağışlasın!

Öptüm. Bunun bir özür dileme olduğunu sonradan anladım. Meğer bardağı getirdikleri zaman ben Cevriye'yi gö-

---

1 Fatih Camii Külliyesi'ne bağlı vaktiyle misafirhane-kervansaray olarak kullanılan Deve Hanı'ndan geriye bazı kalıntıları kalmıştır.

rünce, "Dolabı kim karıştırdı bakayım" diye çıkışmışım. Bu özür, onun içinmiş.

Zannederim ki Cevriye'nin yerinde Makbule olsaydı bir şey diyemezdim.

Cevriye'nin babası asakir-i şahane[1] kolağalarından Celil Efendi, bir gece babamla görüşmeye gelmişti. Ben o günlerde sülüs[2] yazısı karalamaya başlamıştım. Efendi, bana iltifat etti. Yazdığım karalamalara baktı. Pek beğendi! Gülümseyerek dedi ki:

— Getir sana ben de bir satır yazı yazayım. Bakalım hangimiz daha iyi yazıyoruz. Beybaban söylesin.

Hiç unutmam, kendisine hokka, kalemle beraber bir tabaka sarı kâğıt takdim ettim. Şu satırı yazdı:

Ya hâlîye'l-bâl, kad belbelet bi'l-bilbâli bâl[3]

Bunu benim okuyamayacağımı bildiği için birkaç kere de okudu. Şiirin ahenkli okunuşu pek hoşuma gitti. İhtimal ki ömrümde ilk defa olarak işittiğim mısra budur.

O kâğıdı çok zaman sakladım. Sonradan kaybettiğime üzülürüm.

Sabahları bizi kalfa alır, mektebe götürürdü. Boynumdaki süslü cüz kesesine[4] baktıkça sevinirdim. Mektep, özellikle Hoca Efendi gözümün önüne geldikçe keyfim kaçardı. Pek korkardım. Nasıl korkmayayım? Hoca Efendi'nin önünde ileriye doğru uzatılmış olan iki üç arşın uzunluğundaki sopalar, başucunda asılı olan kayışlı falakalar[5] dehşetliydi. Bu falakaların bir de zincirlisi vardı!

---

1 Asakir-i şahane: Osmanlı ordusu için kullanılan bir tabir.

2 Arap alfabesiyle yazılan bir tür süslü yazı.

3 Selçuklu Veziri Nizâmülmülk için Tantaranî tarafından yazılan "Tantaraniyye Kasidesi"nden bir dize. (Ar.) "Ey gönlü aşk derdinden uzak kişi, gönlümü aşka salıp allak bullak ettin."

4 Cüz kesesi: Eskiden mahalle mekteplerinde okuyan çocukların Kuran ve kitap cüzlerini (parçalarını) mektebe götürmek için boyunlarına astıkları, çanta işlevi gören, deriden veya kumaştan yapılmış sırma işlemeli kese.

5 Falaka: Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutan, kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipi olan cezalandırma aracı.

Hoca Efendi, beni yaklaşık üç sene zarfında iki defa falakaya yatırdı. Ayaklarıma üçer değnek vurdu. Vurduğu yerde gül bittiğini görmedim, fakat hiç şüphesiz utanç ve ıstıraptan çehrem gülgûn[1] olmuştu.

İstediğim vakit Kıztaşı helvacısından para vermeksizin şekerli leblebi, kestane vesaire alırdım. O zaman dükkânın sahibi Salih Ağa adında bir adamdı. Tebessüm ederek bana istediğim şeyi verirdi. Babam kendisine tembih etmişmiş. İftihar ederdim.

Bir gün her nedense mektebe gitmedim. Ertesi gün gitmek mümkün mü? Korku bırakmıyor. Hoca Efendi "Dün neredeydin?" derse ne cevap vereyim? Yine gitmeyeceğim. Gidemeyeceğim. Annem bu halimi babama söylemiş. Sabahleyin babam dedi ki:

— Haydi bakayım! Keseni boynuna tak. Bugün seni mektebe ben götüreceğim.

Ne denir? Hemen hazırlandım. Bir taraftan da babamdan korkmaya başladım. Çünkü birkaç gün evvel, akşamüstü dükkândan dönüşünde yukarıda tarif ettiğim çeşmenin karşısındaki köşe başını dolaştığı sırada ben, kendisini köşe penceresinden gördüğüm gibi süratle aşağı inip sokakta karşılayarak, "Baba! Bana ne getirdin" dediğimde beni şiddetli bir şekilde azarlamış ve kapıdan girince bir daha öyle yaparsam döveceğini söylemişti.

Beni bu harekete sevk eden neydi, bilmem. O zamana kadar öyle bir şey yaptığım yoktu.

Babamın yanı sıra korku ve ümit arasında değil, korkular arasında yürümeye başladım. Acaba beni götürüp de falakaya mı yatıracak? Ya kendisi de döverse!..

Mektebin bulunduğu sokağa girdik. Bütün bütün yüreğim titremeye başladı. Babam, hiçbir şey söylemiyordu. Kapıya sekiz on adım kalınca birdenbire dedi ki:

— Şimdi seni Hoca Efendi'nin eline vereceğim.

Ben ağlarcasına yalvarır bir tavır ve hazin bir sesle dedim ki:

---

1 Gülgûn: Gül renkli, pembe.

— Bana yazık değil mi babacığım!

Dikkatle yüzüme baktı. Hemen anladı, Ömer'ini kucağına alıverdi.

Kapının parmaklığını açarken yine dikkatle yüzüme bakarak dedi ki:

— Korkma oğlum! Ben seni dövdürmem.

Hoca Efendi bizi görünce:

— Buyurun Ali Bey, diye güler yüz gösterdi.

Hoca Efendi, ayağa kalkmaktan ıstırap duyacak şekilde hastaydı. Zannederim ki çocukları mektepten saat on biri geçmeksizin bırakmamasının sebeplerinden biri de kendisinin bu haliydi.

Babam beni kucağından indirdi. Hoca Efendi'nin elini öptükten sonra yerime gittim, minderime oturdum.

Hoca Efendi, babamı yanına aldı. Koca öğrencisiyle gülümseyerek konuşmaya başladı. Ben, keseyi boynumdan çıkardım, dersimi açtım, ama gözlerim onlardan ayrılmak istemiyordu. Babamın evvelce verdiği sözle Hoca Efendi'nin o zamana kadar görmediğim tebessümünden teselli bulmakla beraber pek de emin olamamaktaydım.

Babam biraz oturduktan sonra kalktı, gitti. Bendeki korku yeniden başladı. Artık Hoca Efendi'ye doğru bakamıyordum. Neyse ki o müthiş günü selametle geçirdim. Akşamüstü eve büyük bir sevinçle döndüm.

Sonra babam, benim kendisinden nasıl merhamet dilediğimi anneme aktararak demiş ki:

— "Bana yazık değil mi babacığım" deyince yüreğim yandı. Az kaldı çocuk gibi ağlamaya başlayacaktım.

Şimdi mektebin önünden geçtikçe üzüntüm tazelenir. O sopalar, o falakalar neydi!

Bundan bir hayli zaman evvel yine oradan geçiyorum. Yeşil sarıklı bir efendi, mektebin kapısından girmek üzereydi. Yüzüne baktıkça belki yirmi seneden beri kendisini görmemiş olduğum halde hocamızın oğlu olan ... Efendi olduğunu tanıdım. Bize güzel yazı öğretirdi. O, bana doğru bakmadı. Bakmış olsa da tanıyamazdı. Mektebe girerek

kendisiyle biraz konuşmak hatırıma geldi. Kapıya doğru bir iki adım attım. Yine tereddüt ettim. Kendi kendime:

— Bir mektep, sohbet yeri olamaz. Haydi, birkaç dakika için oluversin, diyelim. Kendisine ne söz bulup da söyleyeceğim? "Ben filanın oğluyum. Mektebinizin babanız zamanında yetiştirmeye çalıştığı çocuklardanım. Hey gidi zamanlar!" diye lakırdıya başlamak elbette soğuk düşer. "Pek güzel... Nasılsınız bakalım! Ne memuriyette bulunuyorsunuz?" derse "Çok şükür, iyiyiz!"den sonrasını getirebilir miyim? Kendisine görüşme vesilesiyle bir hediye takdim etmeliyim ki sıkılmayayım, dedim. Yoluma devam ettim.

Zannederim ki mektebimiz, bir hayli zamandan beri başka hale girmiştir. Bizim vaktimizde müthişti. Falakaya yatırılan büyücek çocukların tabanlarına şiddetli değnekler indikçe bizim gibiler için titrememek mümkün değildi.

Bir defa ağabeyime bu halden şikâyet ettim. Korkmakta olduğumu söyledim. Bana biraz teselli verdikten sonra gülerek dedi ki:

— Onun kolayını bizim amca bulmuş. O da on yedi on sekiz yaşına kadar bu mektebe devam etmiş. Sen bizim amcanın hikâyesini bilmiyor musun? Pek kurnazdır, pek!.. O, bizim babamız gibi temkinli değildir. İşte bunun için bir yerde oturmuyorlar ya! Bak sana o hikâyeyi söyleyeyim.

Ağabeyim, böyle dedikten sonra bir kere kahkahayla güldü. Ben ne söyleyecek diye dikkatle yüzüne bakmaya başladım. Dedi ki:

— Hoca Efendi'nin başucundaki kayışlı falakayı biliyorsun ya! İşte bizim amca bir gün onu koparmış, kaçmış. Ama bak nasıl yapmış? Hoca Efendi, abdest almaya gideceği vakit evvela önündeki sıranın üzerine bir mendil yayar. Ondan sonra başından kavuğunu çıkarır, onun üstüne kor. Sade takkeyle gider. Bir gün yine böyle kavuğunu çıkarmış, oraya koymuş. Abdest almaya çıkmış. Bizim amca hemen koşmuş, evvelce hazırladığı bir kuşu kovuğun altına koyuvermiş. Yine gitmiş, yerine oturmuş, güya dersi-

ne çalışmaya başlamış. Hoca Efendi gelmiş, başına giymek için kavuğunu yerinden kaldırır kaldırmaz içindeki kuş "pırrrr" diye uçmuş. Hoca Efendi'nin epeyce canı sıkılmış. "Bunu kim yaptı?" diye çocuklara sormuş. Bizim amcanın gülmekte olduğunu göstermişler. "Yine mi Tahir? Getirin, yıkın!" demiş. Büyük çocuklardan birkaçı kendisini yakalamışlar, Hoca Efendi'nin huzuruna getirmişler. "Aman Hoca Efendi! Ben yapmadım! Günahıma girmeyiniz!" diye yalandan yalvarmaya başlamış. Hoca Efendi dinler mi? Sürekli "Yıkın!" dermiş. Gittikçe hiddeti artmış. Nihayet bunu yıkmışlar. O kayışlı falakaya yatırmışlar. Seyret şimdi bizim amcanın kurnazlığını! Meğer evvelden başına geleceğini biliyormuş. Kayışı keserek balmumu ya da çamsakızı gibi bir şeyle yapıştırmış. Ayaklarını sardığı gibi kayış kopuvermiş. Gözünün önüne getir! Mektebin kapısı falaka, değnek yerine ne kadar yakındır! Oradan bir kere fırlamış. Falakanın iki ucu, tutanların ellerinde kalakalmış. Kapıdan yıldırım gibi çıktığını görmüşler. Tahir'i bir daha bulabilirsen bul!

Ben, bizim amcanın şu maharetine hayran oldum. Ağabeyim düşünceli düşünceli dedi ki:

— İşte öteki zincirli falaka, galiba bu olaydan sonra meydana çıkmış.

Ağabeyim, bana bazen fazlaca yakın davranırdı. Söyleşir, gülüşürdük. Güreştiğimiz bile olurdu. Bir gece babamın yanına oturmadık. Başka bir odada söyleşmeye başladık. Benim hatırıma amcamın olayı geldi. Dedim ki:

— Ağabey! Amcamın hikâyesini bana bir daha söylesen ne olur?

Gülerek dedi ki:

— Bir hikâye kaç kere söylenir? Bir kere söyledim ya! Elverir. Bizde hikâye bir değil! Başkaları da bulunur.

Ben başkasına da razı oldum. Şu şekilde anlattı:

— Hoca Efendi'nin yanındaki pencereden bakılsa karşısında uzun bir sokak, bu sokağın bitimine yakın sol tarafında boş bir arsa görülür. Hoca Efendi'nin evi, bu arsaya

baktığından oraya süprüntü dökülmesini istemez. Mektepte yerinde otururken ara sıra başını çevirerek oraya doğru bakar. Bir gün yine böyle baktığı esnada birisinin küfeyle oraya süprüntü dökmeye geldiğini görür. Derhal iki üç büyük çocuk gönderir. Herifi getirtir. Zavallı, bir doğramacı kalfasıymış. Hoca Efendi bunu epey azarladıktan sonra getirenlere yıkılmasını emretti. Başka bir iki çocuk da hemen falakayı indirdiler. Getirenler küfe sahibinin kollarından tuttular. Herif işin fenalaşacağını anladı. Kendi lisanınca yalvarmaya başladı. Hem boynunu bir tarafa eğerek hem Hoca Efendi'nin yüzüne bakarak:

— Aman ağa, kölen olam!

diyordu. İnsanın hem güleceği hem acıyacağı gelirdi. Bir daha oraya süprüntü dökmeyeceğine beş on kere yemin etti. Tövbeleri de başka... Kötek yemekten böyle kurtulabildi. Küfesi arsada kalmıştı. Hoca Efendi:

— Bunu götürün, döktüğü süprüntüyü yine küfesine doldurun, oradan def edin!

tembihiyle herifi yine evvelki çocuklara teslim ederek gönderdi.

Bunların reisi ve en tuhafı ... Bey'di. O söz söylerken karşısında bulunan için gülmemek mümkün olmazdı.

Dönüşlerinde beye:

— Nasıl oldu, diye usulle sorduk.

Arsada ne kadar süprüntü varsa hepsini herifin küfesine doldurttuğunu, birkaç kere de şişman ... Efendi'yi küfenin üzerine bindirip iyice çiğnettiğini, hele kendisini mektebe getirirlerken herifin bunlara ne kadar yalvardığını anlattı ki kahkahamızı bir türlü zapt edemedik. Öteden değnek patırtısıyla karışık şöyle bir ses geldi:

— Mehmet, şimdi ha!..

Meğer Hoca Efendi, bize dikkat ediyormuş. Bu korkunç bağırışın üzerine ne gülme kaldı ne bir şey... Hemen başlarımızı eğdik, derslerimize çalışmaya başladık. Az kaldı bir belaya çatacaktık.

Ağabeyim, hikâyeyi bitirdikten sonra dedi ki:

— Ben orada neler çektim! Sen yine iyi zamana rast geldin. Şükret kardeşim! Hoca Efendi, bana derslerini öğretmem için birtakım acemi çocuklar gönderirdi. "Öğretemem!" diyemezsin. Ben bunlardan usanmış olduğumdan işin kolayına bakardım. Çalışkan bir çocuğu çağırır, onu okutmayla meşgul olurdum. Hoca Efendi bunu sezerdi. O çocuğu, dersini vermek için kendi huzuruna çağırırdı. Bana yine bir acemi çocuk gönderirdi. Derdi ki: "Dersini öğret de onunla beraber sen de buraya gel!"

Burası beni bitirirdi. Bilir misin? Dersini öğrenme ihtimali olmayan öyle bir çocukla Hoca Efendi'nin huzuruna gitmek tehlikelidir. "Niçin öğrenmedin?" diye onu dövmez, "Niçin öğretmedin?" diye seni döver.

Çocuğun dersi de ne? Bir yahut iki kelime... Mesela "ve cealna"nın[1] elinde cüzü de yok. Yalnız bir yaprak var. Onun da birkaç yeri yırtık. "Ve cealna"nın iki tarafına iki balmumu yapıştırılmış. Bir ağızdan:

— Vav[2] üstün[3]: ve... Cim[4] üstün: ce...

Kaç kere tekrar eder! Bir de çocuğa:

— Yalnız sen oku bakalım, dersin. Başlar:

— Vav, üstün: ve...

İşte o kadar. Alt tarafı yok. Bazı kere onu da unutur. "Vav, üstün: ve" yerine:

— Başı ne? der.

Şimdi ne yaparsın? Böyle birçok uğraşılır. Sonuç olarak çocuk dersini öğrenemez. Hoca Efendi de:

— Getir onu buraya, diye emreder.

Ben dedim ki:

---

1 Yâsin Suresi'nin dokuzuncu ayetinde geçen ifade. Burada Yâsin Suresi'nin dokuzuncu ayetini de içine alan ve öğrencilerin kullandığı bir cüzü (bölümü) kastetmektedir.

2 Vav: Arap alfabesinin yirmi altıncı, Osmanlı alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi.

3 Arap ve Osmanlı alfabesinde, üstüne konduğu sessiz harfi kısa a veya e sesiyle okutan ve (–) şeklinde gösterilen hareke.

4 Cim: Arap alfabesinin beşinci harfi.

— Hoca Efendi, bunun için seni hiç dövdü mü ağabey?

Ağabeyim, sözüne şöyle devam etti:

— Kaç kere!.. Huzuruna öyle öğrenci götürmenin usulü vardır. Gidince öğrenci oturur. Cüzünü yahut yaprağını Hoca Efendi'nin önündeki sıranın üzerine kor. Kalfa da onun yanı başına gayet tetik bir şekilde diz çöker. Çünkü öğrenci yanıldıkça mutlaka değnek kalfanın omzuna iner. Dediğim gibi gayet tetikte durmalı. Hemen değnek inerken fırlayıp kaçmalı. Başka türlü hiç kurtuluş yoktur. Kaçarken insanın ayakları oraya uzatılmış olan sopalara ilişirse tekerlenmek de vardır. O vakit değnek omza değil, sırta iner. Her halde değnek yemeden kaçmak mümkün değildir.

Bu sırada ağabeyim, biraz hiddetlenir gibi görünerek dedi ki:

— Bu nasıl şey Allah aşkına! Biz buraya okumaya mı geliyoruz, yoksa dayak yemeye mi? Yarabbi sen bilirsin!

Bu sözler beni mektepten soğutmaktaydı. Sabahleyin kalfa, evin kapısını çalınca yüreğim oynamaya başlardı. Sonraları ağabeyimin dediği haller benim başıma da geldi, fakat nispeten hafifti.

Ağabeyim, sözünü şu fıkrayla tamamladı:

— Tahammül olunacak şey değil! Babama şikâyet ettim. Artık öyle çocuk okutamayacağımı söyledim. Babam bir gün gitmiş, dediğimi Hoca Efendi'ye söylemiş. Mümkünse bu hizmetten affolunmamı rica etmiş. Hoca Efendi demiş ki:

— Biz ona istifadesi için öğrenci veriyoruz. Şikâyet mi ediyor? Okudukça zihni açılır. Teşekkür etsin!

Ne tuhaf cevap! Yüz elli kere "vav, üstün: ve" demekle, haksız yere değnek yemekle zihin mi açılırmış?

Ağabeyim, bana okuyup yazma konularında pek çok yardımda bulundu. Kardeşliğimize bir de öğretmenlik hakkını ilave etti. Parmaklarımı özenle düzeltir, kalemin nasıl tutulması gerektiğini güzel güzel tarif ederdi. Mektebimizde bizim gibi çocuklara asla Türkçe dersi verilmezdi. Kuran-ı Kerim'i hatmetmiş olduğum halde mektepte Türkçe bir kelime bile okumamıştım! Halbuki ağabeyim, bana evde ilmi-

hal[1] ve *Birgivi Risalesi*[2] okuturdu. Bir parça Türkçe okumaya o sayede alışmıştım.

Bir ara evde elime Türkçe basma bir kitap geçti. İbrahim Ethem (Allah rahmet eylesin) ile oğlunun hikâyesini anlatıyordu. Hatırımda kalanlar şudur:

— Sözünü ettiğim İbrahim Ethem, ilahi bir ilhamla Belh padişahlığını terk ederek derviş kıyafetine girip aziz Mekke şehrine gitmiş. Mücavir[3] olmuş. Belh'ten ayrıldığı vakit pek küçük bir oğlu varmış. Büyüyünce annesine babasını sormaya başlamış. Annesi, İbrahim Ethem'in Belh'ten nasıl çıktığını anlattıktan sonra şimdi Mekke'de bulunduğu haberinin alınmakta olduğunu söylemiş. Çocuk, babasını görmek arzusuyla kalkmış, Mekke'ye gitmiş. Orada birtakım dervişler görmüş, babasının nerede olduğunu sormuş:

— Şu tarafa doğru gitti. Bekle, şimdi gelir, demişler.

Biraz sonra o taraftan arkasına bir yük odun yüklenmiş bir dervişin gelmekte olduğu görülmüş. Dervişler çocuğa:

— İşte, aradığın geliyor, demişler.

Çocuk koşarak babasını karşılamış. O da oğlunu tanımış. Birbirlerine sarılmışlar, öpüşmüşler, ağlaşmışlar.

Bu hikâyenin içinde İbrahim Ethem ile oğlu tarafından karşılıklı konuşma şeklinde yazılmış şiirler de vardı. İbrahim Ethem tarafından söylenilen parçadan yalnız şu beyit hatırımda kalmış:

Beni dervişlere sordun
Ne yerde olduğum bildin

Oğlu tarafından yazılan parçadan ise galiba dört mısrada bir tekrar eden "Odun çeken babacığım!" mısraından başka bir şey hatırlayamıyorum.

---

1 İlmihal: İslam dininin kurallarını öğretmek üzere yazılmış kitap.

2 Birgivi Mehmet Efendi'nin (ö. 1573) en tanınmış eserlerindendir. Genelde iman esaslarını, ibadet ve ahlâk konularını içerir; Türkçe ilmihal. *Vasiyetname* adıyla da bilinir.

3 Mücavir: Hz. Muhammed'e daha yakın olma düşüncesiyle yerini yurdunu terk edip Mekke veya Medine'ye yerleşen kimse.

Bu hazin olay beni fevkalade üzmüştür. Şimdi daha da üzüyor. Bir aralık o mısrayı dilime dolamıştım. Hatta babam bazen, “Nasıl oğlum? Söyle bakayım,” der, bana “Odun çeken babacığım!” dedirir, hoşnut olurdu.

Sonra nerede kaldığını bilmediğim ve şimdiye kadar başka bir nüshasını görmediğim bu kitapta Muhammed bin Hanefiyye Hazretleri’ne ait diğer bir hikâye daha bulunuyordu. Bunun neden ibaret olduğunu neredeyse tamamen unutmuşum. Galiba gazayla ilgiliydi.

Ara sıra beni babam da okuturdu. Bir gece:

— Kuran-ı Kerim’i al da buraya getir, dedi.

Aldım, öpüp başıma koyduktan sonra kutusundan çıkardım, yanına götürdüm. Kendisi de büyük saygıyla aldı, öptü, başına koydu.

— Dersini bul, diye mübarek kitabı bana iade etti.

Bu Kuran-ı Kerim, yukarıda hâlâ bizde bulunduğunu söylediğim Kuran’dır. Açtım, buldum. Dersim Târık Suresi’ymiş.[1]

— Oku Ömer’im, dedi.

Eûzü besmeleden sonra sure-i şerifenin başından heceleyerek bir iki kelime okudum. Pek iyi okuyamıyordum. Kendisi ağır ağır okumaya başladı. Ben de onunla beraber okudum.

— Vessemai vettarikı ve ma edrake mettariku ennecmüssakıbü.[2]

Mübarek kelimeleri yedi sekiz defa tekrar ettik. Ben artık oraya kadar düzgün bir şekilde okumaya başladım. Ezberlemiştim.

Galiba dersim o kadarmış, surenin alt tarafını okuduğumuz hatırıma gelmiyor. Babamın o mukaddes kelimeleri telaffuz eden sesi hâlâ kulağımdadır.

Sekiz on defa okudum. Babam:

---

1 Târık Suresi: Kuran-ı Kerim’in seksen altıncı suresi.

2 Târık Suresi’nin ilk üç ayeti. Anlamı: “Andolsun gökyüzüne ve gece çakıp görünene! O, gece çakıp görünen nedir bilir misin? Karanlığı delen yıldızdır.”

— Aferin oğlum! Daha güzel okumaya gayret et! İnşallah siz benim gibi kalmazsınız, Kuran-ı Kerim'in manalarını da güzelce anlarsınız, dedi.

Annemse sevinç gözyaşları dökmeye başladı. Ben, bir babama bir anneme baktım. Gönlümü garip bir his kapladı. O ne mutluluk, ne de hüzündü.

Öpüp başımıza koyarak saygımızı ifade ettikten sonra Kuran-ı Kerim'i tekrar kutusuna koyarak götürdüm.

Babam, çoğunlukla cuma akşamları Kuran-ı Kerim okurdu. Ağabeyime de böyle yapmasını emrederdi. Dini kurallara, dinin kutsallarına tamamen saygılıydı. Mesleğinde ilkeli, ahlaklı biriydi. Onun için herkes kendisine hürmet ederdi. Saraç esnafının sonuna kadar itimadını kazanmış olduğundan orta sandığının[1] başkanlığını istemediği halde kendisine vermişlerdi. Bu sandıktan her sene bahar mevsiminde esnaf için bir ziyafet düzenlerdi. Esnafça kıra giderler, eğlenip gezerlerdi. Birinde ağabeyimle biz de bulunduk. Esnaf, takım takım oturmuştu. Babam arkadaşlarını memnun etmek için hemen hiç oturmadı. Gezinir, yemek vesairenin hazırlıklarına bakardı.

Kendisi şeyhler ve dervişlerle temasta bulunduğu halde herhangi bir tarikata girmemiştir.

Bu temasın sebebi, kendisinin dükkânında kalfa olan Hacı Ali Efendi'ydi. Bu adamı tanıyan şeyhler, dervişler dükkâna uğrarlardı. Babam, Hacı Efendi'yi epeyce sevdiğinden ziyaretçilerine de ikramda bulunurdu.

Hacı Efendi pek hoş bir adamdı. Çalışkan, iyi huylu, güleç... O vakitler Fatih civarındaki Kubbe Tekke'nin şeyhi olan Hamdi Efendi'nin müritlerindendir. Sonra ona damat olmuştur.

Şeyh Efendi, latif bir zattı. Ara sıra dükkâna gelir, otururdu. Hacı Efendi'ye latifeler yapardı. Mesela kendisinin orada durmakta olan ayakkabılarından birini eline alarak altını öpüverirdi. Hacı Efendi telaşla:

---

1 Orta sandığı: Ahilik teşkilatında yardımlaşma sandığı da denilen dayanışma ve güvenlik sandığıdır.

— Aman şeyhim, ayaklarınızı öpeyim, derdi.

Şeyh Efendi tebessüm ederek:

— Sevgiden... Onda bir şey yok, derdi.

Bazen de celde[1] başında işiyle meşgul olan Hacı Efendi'nin yanına sokularak başındaki kara sarığı çözer, bozardı. Hacı Efendi gülümseyerek bir eliyle sarığı düzeltmeye çalışırdı.

Hacı Efendi'yi sonradan da çok takdir ettim. Kendisi için bir tekkede rahatça oturup vakit geçirmek pek kolay olduğu halde çalışkanlığı tercih etmişti. Hem derviş, hem şeyh, hem saraç kalfasıydı.

Helvai Dergâhı'nın şeyh vekili olduğundan haftada bir defa babamdan büyük bir alçakgönüllülükle izin alarak gider, vazifesini yerine getirirdi.

Daha sonra Küçükmustafapaşa yakınındaki, Kara Sarıklı Dergâhı'na asaleten şeyh oldu. Orada gömülüdür.

Kadiri şeyhlerinden hâlâ Zincirlikuyu semtinde dergâhı bulunan Abdülhalim Efendi de babamın devamlı dükkân komşusuydu.

Görünüşe göre bir tarikata girmemek hususunda biz de babamı takip etmekle yetindik. Bununla beraber evliyalara ve doğru tarikatlara belki babamızdan daha fazla saygı duyarız. Fakat bizde ilahi bir hal meydana geldi. *Mesnevi*'yi okuduk. Gönlümüzü cezbetti. En çok Mevlevileri sevdik. Bunun üzerine en çok Mevlânâ Celaleddin Hazretleri'yle gönül bağı kurduk. Manevi birleşmeye göre Hazreti Mevlânâ'yı sevmek, evliyaların hepsini sevmek demek olduğundan eminiz. "Kaddessallâhu teali esrarehüm"[2]

Annemiz de bizimle aynı yoldadır. Şu kadar var ki biz ümmetin günahkârlarındansak, o hayırlılarındandır. Cenabıhak doğruluk ve saflıktan bir gönül yaratmış da ona bağışlamış.

Annem Varnalı olduğundan bir aralık memleketini ziyaret etme arzusunda bulundu. Dayımız Ahmet Ağa, zaten

---

1 Saraç dükkânlarında deriyi inceltmek için kullanılan aletlerdendir.

2 Evliya ve büyük mutasavvıfların adı geçtiği zaman kullanılan bir kalıp; anlamı: "Allah onu (onun sırrını) aziz ve mübarek etsin.

daima ticaretle İstanbul'a gelir giderdi. Bizde misafir olurdu. Babam annemi, ağabeyimi, beni kendisine emanet ederek Varna'ya gönderdi. O zaman ben yedi yaşındaymışım. Kırk gün kadar Varna'yı, bağlarını gezdikten sonra yine dayımızla beraber İstanbul'a döndük.

Varna'da bir Saraç Ömer Ağa vardı ki halkın da doğruluğunu tasdik edeceği üzere pek iyi bir adamdı. Babam onunla şahsen tanımadığı halde haberleşirdi. Birbirlerine hediyeler gönderirlerdi. Varna'da bulunduğumuz esnada, hanımı bizi defalarca evine davet ederek pek çok ikramlarda bulundu.

Bu ev, bir yokuş üzerinde bulunduğundan memleketin kumsal tarafını doğrudan görürdü. Ben zaten deniz seyahati gibi, denizi seyretmeyi de pek severim. Oradan körfez ile karşıki dağları, bağları, Galata Burnu'yla açığını seyrediş epeyce hoşuma gitmiş olmalı ki İstanbul'a dönüşümüzde Varna'nın hayalimdeki güzel yerlerinden biri de Ömer Ağa'nın eviydi. Benden büyük olan oğlu Süleyman Efendi'den pek çok yakınlık gördüm. Hiç unutmam, bir gün yine bu eve davet edilmiştik. Gittik. Süleyman Efendi de oradaydı. Bahçede başka ağaçlar olduğu gibi, bir de elma ağacı vardı ki olgunlaşan meyveleri, evin önü açık sofasından düşürülebilirdi. Bu ağacın altında gezinmeye başladık. Bir ara Süleyman Efendi kayboldu. Meğer sofaya çıkmış. Ağacı sarsmaya başladı. Bir de baktım ki elma ile karışık zerdali dökülüyor. Birdenbire elma ağacından zerdali dökülmesine bir mana veremediğimden ortaya çıkan mutluluğum hayrete vardı. Sonradan anladım ki Süleyman Efendi ağacı salladığı sırada beni daha fazla mutlu etmek için bir yandan da avuç avuç zerdali dökmüş. O manzara bana pek eğlenceli göründü. Hakikaten beni başka bir şekilde bundan fazla memnun etmek mümkün değildi.

İstanbul'a dönüşümüzde bizim Fındık görünmedi. Birkaç gün geçti. Yine yok. Üzüldüm. Annem, bu kediyi aratmaya başladı. Sonunda bir gün bulundu. Ne kadar sevindim!

Biz gidince o da gitmiş. Kendisini perişan bir halde buldum. Birkaç gün bakıldı. Sonunda kendisine geldi. Boynunu yine kırmızı bir kurdeleyle süsledim.

Dönüşümüzü takip eden günlerin birinde şöyle bir olay cereyan etti:

Mahalle çocuklarından birkaçıyla ellerimizde birer el fıskiyesi, sözünü ettiğim çeşmenin başına gittik. Yalaklardan su alarak öteye beriye doğru fışkırtıp oynamaya başladık. Kıztaşı tarafından ihtiyar bir adam göründü. Güle güle hizamıza geldi. Başında beyaz arakiye[1], üzerinde beyaz sarık, sırtında da yine beyaz bir cübbe... Kamburu çıkmış, temiz bir adam... Birkaç adım ilerleyince arkadaşlarımdan bir haşarı, fıskiyesini ihtiyarın kamburuna doğrultu. "Etme!" demeye kalmadı, sıktı. İhtiyar hiddetle döndü. "Vay melunlar!" dedikten sonra yerden taş almak için eğildi. Hepimiz birden kaçtık. Ben kaçarken sağ ayağımın topuğuna büyücek bir taş indiğini hissettim. İhtiyar gittikten sonra yine çeşme başında birleştik. Fıskiyelerimizi yeniden doldurduk. Topuğum ağrıyordu. Arkadaşlarımdan birinin beline de daha büyük bir taş tesadüf etmiş. "Vay belim!" diye haykırdığını işitmiştim. Asıl kabahatli olan çocuğun başına hiçbir şey gelmemişti. Beli ağrıyan ile bana bakıp gülmeye başladı. Biz hiddetlendik. Beli ağrıyan fıskiyesini çevirdi. Şiddetle haşarının yüzüne sıktı. Ben de ona uydum. Diğer çocuklar da bize uydular. Hep beraber, haşarının üzerine su yağdırmaya başladık. O da bize doğru bir iki el fıskiye sıktıysa da kaçmaya mecbur oldu. Tabanı kaldırdı. Biz takip ettik. Birer fıskiye daha boşalttık. Kaçarken üstünden başından sular akmaktaydı. Evine girdi. O, büyük bir beladan kurtuldu, biz de zafer kazanarak döndük. Etme bulma dünyası!

Varna'ya gitmezden evvel bizim sokaktan bir muhallebici geçerdi. Bazen ondan muhallebi alırdım. Dönüşümüzden sonra geçtiğini görmemiştim. Bir gün pencerenden bakıyordum. Bir dilenci geçiyordu. Dikkat ettim. Bizim muhallebici olduğunu tanıdım. Bir üzüldüm ki tarif kabul etmez. Anneme söyledim.

---

1 Dervişlerin başlarına giydikleri, yünden veya pamukludan yapılmış bir tür takke.

— Sadaka ver oğlum, diyerek bana para verdi.

İndim. Kapıyı açtım. Çağırdım. Parayı avucuna koydum. Dua etti zavallı!

Sonra bana galiba ağabeyim söyledi: Biçare, bir hastalığa yakalanmış. Zaten azıcık olan sermayesini de bitirmiş. Bu hale gelmiş.

Babamın akrabalarından ... Hanım, bir gün bizim eve gelmişti. Yanında bulunan benden büyük oğlu ile benden küçük kızı giyinmiş kuşanmıştılar. Hanım, bir yere misafirliğe gideceğinden bahsederek beni de alıp götürmek istediğini söyledi. Annem:

— Babasından izinsiz nasıl olur, diyerek özür dileyse de hanımın ısrarı üzerine kabul etmeye mecbur oldu.

Bense "Gezmeye gideceğiz!" diye sevindim. Hanım, bayramlık elbisemi sandıktan çıkararak bana büyük bir özenle giydirdi. Bir kadın, üç çocuk birlikte çıktık gittik.

Ayasofya semtinde bir konağa girdik. Ev eşyaları vesaire mükemmeldi. Kibardan[1] birinin konağı olduğu anlaşılıyordu. Bir yahut iki gece kaldıktan sonra bir gün ev sahibiyle bizim hanımın oğulları, bir de ben sokağa çıktık. Bir hayli gezdik. Döneceğimiz sıralarda ben bir dükkânın önünde çağla bademi görerek bilmem kaç paralık almak istedim. Beyler yanımda azıcık durduktan sonra yürümeye başladılar. Ben satıcıdan çağlayı alıp parasını verinceye kadar onlar hayli ilerlemişler.

Süratle yürümeye başladım ama ileride beyleri göremiyordum. O vakte kadar Ayasofya semtini hiç görmemiştim. Epeyce bir korku geldi, koşmaya başladım. Beylerin hangi sokağa saptıklarını bilmiyorum, konağı bulamam. Kendi kendime hiç olmazsa Saraçhanebaşı'nı bulmak da benim için imkânsız... Şimdi ne yaparım? Bir köşe başında ihtiyar bir kadına tesadüf ettim. Ağlayarak dedim ki:

— Aman hanım teyzeciğim, beni anneme götür! Anneme!..

---

1 Kibar: Burada soylu, köklü aile anlamındadır.

Verdiği cevaba bakınız:

— Ben senin annenin nerede olduğunu ne bileyim!

Daha da ağlamaya başladım, tekrar yalvardım. Kadın bu defa hiç cevap vermedi. İlerleyiverdi.

Yine koşmaya başladım. Darca bir sokağa girdim. Baktım ki beyler kol kola vermişler gidiyorlar. Bizim bey arkasına bakmaksızın "Ömer!.." diye bağırıyordu.

Bunlara yetiştim. Yine ağlaya ağlaya dedim ki:

— Beni bıraktınız da... Ben annemi isterim!

Bizim bey gülerek:

— Bu akşam da buralıyız, yarın gideceğiz, cevabını verdi.

O gece de konakta kaldık. Ertesi sabah erkence çıktık. Nerede ayrıldığı hatırımda değil. Hanım, kızıyla kendi evine doğru gitti. Biz beyle Saraçhanebaşı'na geldik. Geçerken genç bir saraç beni gördüğü gibi dükkândan aşağı atladı. Kucağına alacak gibi tuttu.

Meğer babam, annem pek fazla merak etmişler. Benim kaybolduğum, mahallede duyulmuş. Babam bir gün eve gelirken mahalle çocuklarının:

— Ömer kaybolmuş. Kayığa binmiş de denize düşmüş, diye söyleştiklerini duymuş.

Bütün bütün üzülmüş. Zaten bütün saraçlara:

— Bizim Ömer'i nerede görürseniz alın, bana getirin, diye tembih etmiş.

Beni tutan saraç, doğruca babamın dükkânına götürdü. Babam, beni görünce:

— Vay Ömer'im! diye yerinden kalktı. Hemen kucağına aldı.

Biraz sonra elimden tuttu. Yavaş yavaş Fatih'e doğru çıktık. Ramazan'mış. Fatih Meydanı kalabalıktı. Babam benim elime birçok yirmilik verdi. Orada durmakta olan fakirlere paylaştırmamı emretti. Birer ikişer hepsine dağıttım. Bir parça dolaştıktan sonra eve gittik. Annem, babamdan fazla sevindi. O gece, bir mutluluk gecesi oldu.

Yine bu hanımla Merkez Efendi Hazretleri'ni ziyarete gitmiştik. Kadınlar bazen Merkez Efendi'nin çilehaneleri

olarak kabul edilen meşhur kuyuya inerlermiş. Bizim hanım da bu arzuda bulundu. Aşağıda bir kafeslik[1] vardır. Oraya indik. Bizi bir zenci kadın karşıladı. Hanım ve yanında bulunan diğer kadınlar feracelerini[2], yaşmaklarını[3] çıkardılar. Biraz oturduktan sonra kalktılar. Zenci kadın, elinde yanar bir mumla öne düştü. Ancak bir kişi geçebilecek kadar dar, gayet karanlık bir güzergâha girdik. Önümde kadınlar olduğu gibi ardımda da vardı. Okuya okuya, ağır ağır ilerlemeye başladık. Önüm sıra mumun alevi, azıcık görünüyordu. Bir dönemeç geldi. Aydınlık, gözümün önünde kayboldu. Zifiri karanlık içinde kaldım. Az kaldı çıldırıyordum. Bereket versin bir iki adım daha attıktan sonra ışık görünmeye başladı. Vara vara kuyunun dibine vardık.

Bunun içinde su azdır. Birçok ufak taş vardır. Bunların birçoğu muşamba vesaire içine konmuştur. Bazı dileklerinin gerçekleşmesi için oradan taş alan kişi, bunu öyle kılıfıyla lüzumu kadar yanında tuttuktan sonra getirir, kuyuya bırakır.

Biraz dua ettikten sonra döndük. Bu defa ben, zenci kadının ardından ayrılmadım. Sağ salim çıktık. Garip haller!

Karanlıkta pek sıkılırım. Bu hal bende önceleri daha fazlaydı. Mehtapsız gecelerde aydınlıksız uyumak elimden gelir şeylerden değildi. Bugün Hariciye Nezareti'ni[4] şereflendiren devletlü[5] Said Paşa Hazretleri'yle bundan sekiz dokuz sene önce görev gereği gittiğimiz bir seyahatte, bir akşamüstü Diyarbakır köylerinden birine inmiştik. Ocaklı bir yer odası gösterdiler, sadece çatısına yakın yağlı kâğıttan ibaret ufak, yuvarlak bir pencereden ışık almaya çalışıyordu.

---

1 Cami ve tekkelerde aralıklı çapraz çubuklarla yapılan bir bölmeyle ayrılmış, kadınlara mahsus yer.

2 Ferace: Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.

3 Yaşmak: Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü.

4 Dışişleri bakanlığı.

5 Osmanlı döneminde paşa, vezir gibi devlet adamlarına verilen san ya da böyle kişilere seslenme sözü.

Paşa hazretleri, mütevazıların büyüklerinden veya büyüklerin mütevazılarından oldukları gibi, beni de epeyce sevdiklerinden dolayı yanlarından ayırmak istemezlerdi. O geceyi orada birlikte geçirmemizi uygun buldular. Ocağın bir tarafına kendi kır döşeklerini yaptırdılar. Diğer tarafına da ben kendi ufak tefek eşyamı yerleştirdim. Onlar uyumak üzere yattılar. Yorgunduk.

Benim bir çantam vardı ki içinde bulunan şeylerin en önemlileri mum ile kibritti. Halimi bilmez miyim? Karanlıkta kalmak istemem. Bu çantada iki de ufak kitap bulunurdu. Bütün bütün kitapsız vakit geçirmek istemezdim.

Zaten yanmakta olan mumu söndürmek lazım geldi. Bizim çantadaki mumu yaktım. Onu söndürdüm. Kitapçıklarımın birini okumaya başladım. Biz böyle pek çok yerde kalmış olduğumuzdan bulunduğumuz yerin ıssızlığı beni o kadar etkilemiyordu. Bir hayli okuduktan sonra iyice yorulduğumu anladım. Paşa hazretlerini rahatsız etmekten de çekiniyordum.

Mumu söndürünce odanın ne hal alacağını düşündüm. Kitabımı çantanın içine, kibritleri de mumun yanına koydum. Azıcık yattım. Kendi kendime "Neredeyiz?" dedim. Birkaç saniye sonra mumu söndürdüm. Ortalığı karanlık kapladı. Kalktım, bahsettiğim pencereye doğru baktım, heyhat!

Uyumuşum. Bilmem ne kadar zaman sonra uyandım. Paşa hazretleri uyuyorlardı. Kendimi öyle bir karanlık içinde gördüğüm gibi bana bir fenalık geldi. Hemen hazırlamış olduğum kibrite elimi attım. Çaktım, çaktım, yanmaz. Orada rutubet fazlacaymış. Nihayet kibrit tükendi. Mumu yakamadım. Ümidimi yitirince çıldıracak gibi oldum. Hemen ayağa kalktım. Söylenerek kendimi odanın ortasına attım. Meğer orada bir sandık varmış. Ona çarptım. Meydana gelen patırtıdan paşa hazretleri uyandılar. Ne istediğimi sordular. Pek tabii bir şekilde dedim ki:

— Işık istiyorum efendim, ışık!

— Niçin böyle yapıyorsun? Yatsana, dediler.

Ben daha da sıkılmaya başladım. Emekleyerek gittim. Odanın bilerek açık bırakmış olduğumuz kapısını buldum. Kendimi dışarı attım. Azıcık durdum. Bir tarafta bir aydınlık eseri gördüm. Oraya doğru yürüdüm. Biraz gittikten sonra kendimi geniş bir ahır içinde buldum. Sekiz on kadar hayvan yemlenmekle meşguldüler. Bir kandil de batıp çıkıyordu. Ben bu kandilin ta yanına gittim. Epeyce nefeslendim. O ahır, bizim yattığımız odadan çok iyiydi!

Bu hareketlerimi paşa hazretlerinin ağaları duymuşlar. Bir mum yaktılar, getirdiler. Neyse uzatmayayım. Yine gittim, yattım.

Babam bir Kurban Bayramı'nın ilk günü, sabahleyin namazdan dönüşünde kendisiyle annem için hazır bulunan iki kurbandan birini kesti. Dinlenir gibi biraz durdu. Diğerini kesmeden vücudunda bir takatsizlik hissettiğini söyleyip yukarı sofaya çıkarak minderin üzerine uzandı. Hummaymış. Döşeğe yatmaya mecbur oldu. Doktorlar getirildi, baktırıldı. Faydası olmadı. On bir gün sonra vefat etti. Edirnekapı'nın dışındaki mezarlığa defnedildi.

Rahatsızlığı esnasında bir gün beni döşeğinin yanına çağırdı. Eliyle yanağımı okşadı, sonra bir kolumu dirseğime kadar sıvadı. Dikkatle baktı. Yanımızda bulunan anneme seslenerek:

— Ne kadar zayıf, dedi.

Annem:

— Çocuk, cevabını verdi.

O yakışıklı yüz sapsarı olmuştu. Gözlerinin beyazında da sarılık görülüyordu.

Birdenbire başucunda asılı bulunan büyük kamayı istedi. Annem kalktı, getirdi, verdi. Babam, sol eliyle kının aşağı tarafından tutarak sağ eliyle kamayı güçlük çekerek sıyırdı. Biz hayretle seyrediyorduk. Kamayı havaya doğru kaldırarak bir parça oynattı:

— Ben şehit olmak isterdim, dedi.

Annem ağlamaya başladı. Ben de ağlayarak kalktım. Aşağı indim.

O bayram tesadüfen dayımız İstanbul'da bulunuyordu.

Babam, vefatından bir gün evvel dayımızı yanına çağırarak kimlerde ne miktar alacağı olduğunu, hatta yukarıda bahsedilen dülger kalfasına kaç kuruş vereceği bulunduğunu söyledikten sonra şöyle vasiyet etmiş:

— Beni, vefat ettiğim gibi Edirnekapı'nın dışındaki mezarlığa götürün. Annem Fatma ile annemin annesi Şerife Zahide'nin kabirleri oradadır. Beni de onların yanına defnedin. Vücudum ağırcadır. Götürenler zahmet çekerler. Kuvvetli arkadaşlarımdan (isimlerini tek tek söyleyerek) ağaları çağırın. Onlar beni götürüverirler. Sen de bulunursun. Oğullarımla kız kardeşini de al, Varna'ya götür. Birlikte oturun. Onlar burada kendilerini idare edemezler. Evle dükkânı kiraya verirsiniz. Oğullarıma babalık et. Senden başka kimseleri yok demektir.

Kendisi hastayken beni yine mektebe gönderirlerdi.

Bir gün erkenden mektebe gitmiştim. Yemek yemek için öğle vakti döndüm. Sokağın köşesini dolaşınca bizim kapının önünde bir kalabalık gördüm. Telaşla ilerledim. Yaklaşınca kalabalığın arasından hayal meyal babamın tabutunu gördüm. Kapının önündeki yüksek yere konulmuştu. Dünyaya geleli öyle bir yürek acısı hissetmedim. Feryada ve ağlamaya başladığım sırada karşıki evin kapısı açıldı. Aralıktan bir kadın göründü:

— Buraya gel oğlum, buraya gel, dedi.

Gittim. Beni aldı, yukarı götürdü. Bu ev üç katlıdır. İkinci katında sokağa bakan bir odaya çıktık. Orada bulunanlarla beraber pencerelerden baktık. Tabutu götürüyorlardı. Şimdiye kadar öyle feci bir manzara görmedim. Gözümün önünden gitmiyor! Tabut, köşe başını dolaşıncaya kadar aralıksız yaş akıtmakta olan gözlerimle takip eyledim. Ah babacığım!..

Şimdi kendi kendime diyorum ki:

— Oradan bana baktırmamalıydılar. Maksatları beni avutmak değil miydi?

Bununla beraber onları mazur görürüm. Hangi yabancı kadın bulunabilir ki böyle meraklı bir seyri bırakıp bir çocuğu avutmakla meşgul olsun?

Bu komşumuzun minnettarıyım. Tabutu çevreleyen kalabalığa doğru biraz ilerlemiş olsaydım belki daha fena bir hale gelirdim.

Sonra beni evin arka tarafına götürdüler. Oradan bir parça deniz görünüyordu. "Ömer, hele bak. Kayıklar nasıl geçiyor!" gibi sözlerle yüreğime su serpmeye çalıştılar.

O geceyi bizim evde nasıl geçirdiğimizi tarife çalışmak faydasızdır.

Bir iki ay sonra evin üst katına bir kiracı koyduk. Terbiyeli bir hanımdı.

Mektebe devam ediyordum. Bir gün yine öğle vakti mektepten eve gelirken çeşmenin üst tarafındaki evin kapı önünde uzun boylu bir kadın gördüm. Cumbadan diğer bir kadın ona hitaben dedi ki:

— İşte, çocuk gidiyor hanım! Sizi götürsün.

Bana hitaben de dedi ki:

— Oğlum, bu hanımı al da size götür.

Kadın yanıma takıldı. Beraber eve geldik. Bizim kiracıyı arıyormuş. Halbuki o vakit kiracı evden çıkmıştı.

Birlikte içeri girdik. Evde yalnız annem vardı. Yukarı çıktık. Kadın sofanın kenarına oturdu. Anneme kiracıyla ilgili sorular sormaya başladı. Bir taraftan da ayağıyla tahta döşemeye vurarak ahenk tutuyordu.

Annem bunun deli bir şey olduğunu anlamış. Dedi ki:

— Hanım! Onlar şimdi bizde oturmuyorlar. Şurada başka bir eve taşındılar. Çocuk size gösteriversin.

Canım sıkıldı, acıkmıştım. Annem bana gizlice işaret etti. Hemen kadının önüne düştüm. Kapıdan çıktık. Yukarıda söylediğim Nureddin Dergâhı'na doğru gitmeye başladık.

Dergâha yakın, sağda bir çıkmaz sokak vardır. Bu sokağın başından bakılınca bitiminde iki ev kapısı görülür.

Sokağın başına gelince ben durdum. Kadın da durdu.

— Burada mı, dedi.

Ben, kolumu uzatarak parmağımla:

— İşte şu, diye dipteki kapılardan solda olanı gösterdim.

Bizim kiracı orada mıydı? Ne gezer!

Kadın sokağın içine girip de ilerlemeye başlayınca ben, hemen oradan dönerek süratle eve gittim. Annemle sofra başına oturduk. Kadına hangi evi gösterdiğimi sordu. Tarif ettim. Konuşmamız, şöyle uzadı:

— Aferin oğlum! Sokağın başından dönüverdin.

— Ben ondan korktum. Gözlerine baksanıza bir kere!

— Öyleyse onu buraya niçin getirdin? Hiç insan bilmediği deli bir kadını kapıdan içeri sokar mı?

— Ben ne bileyim! Çeşmenin üstündeki hanım "Götür" dedi.

— Sakın bir daha böyle şey yapma! Ya evden çıkmayaydı! Ağabeyin de burada yok! Ne yapardık?

— Bir daha yapmam anneciğim! Ben onu aldattım gitti.

Bu esnada kapı şiddetle çalınmaya başladı. Annem kalktı, köşe penceresinden baktı. Dönerek bana dedi ki:

— Yine o kadın gelmiş! Şimdi ne yapalım oğlum?

Kadın sürekli kapıyı çalıyordu. Ben de kalktım, annemin yanına giderek baktım. Kadın kendi kendine söylenmeye başladı. Derken kapıyı tekmelemeye de başlamasın mı! Kapı zıngırdadıkça biz de titriyorduk. Bir kere pencereye doğru baktı. Biz hemen çekildik. Yine söylenerek çekildi gitti.

O büyük bir tehlikeydi.

Bahsettiğim çıkmaz sokağın bitiminde, solda bir ev vardır. Burada iki bacı kadın otururlardı. Bir gün oraya gitmiştik. Ben sofada "Çingene, Çingene!" diyerek gezmeye başladım. Bu münasebetsiz kelimeyi nasılsa kullanmıştım. Küçük bacı kadın, elinde koca kırmızı bir biberle üzerime yürüdü. Odanın içine kaçtım. Kapıya kadar takip etti. Zannederim ki bu ana dek en çok korktuğum dakika o dakikadır. Büyük bacının minnettarıyım ki yetişti, beni kurtardı.

Bu bacı kadınlar, iyilikleriyle bilinirlerdi. Velinimetleri[1], o vakitler Sofular civarındaki Alaaddin Tekkesi'nin şeyhi olan, takva ile meşhur, münzevi Nureddin Efendi'ymiş.

Bu zata herkesin rağbeti olduğundan her taraftan kendisine nefsini terbiye ettirmek üzere dergâha birçok çocuk getirirlermiş.

Bu çocuklardan bazılarına hediye vermek âdetiymiş, hatta bir defa ağabeyime de güzel bir fincanla bir zarf[2] hediye etmiş. Ortanca kardeşimiz Ahmet –ki bir yaşını doldurmadan vefat etmiş– bu dergâhın kabristanında yatarmış.

Ömer, son olarak yine diyor ki:

"Babamın vefatından bir sene sonra vasiyeti üzerine dayımız bizi aldı, Varna'ya götürdü. Daha sonra Varna'dan İstanbul'a olmak üzere hicretimiz tekrarlanmıştır."

Bu hatıraları niçin yazdığımı sorsalar belki de hiçbir cevap vermeye lüzum görmem. Arzu ettim, yazdım. Diyelim ki bu da bir nevi çocukluktur.

---

1 Velinimet: Birine, etkisi yaşadıkça sürecek bir iyilik ve bağışta bulunan kimse.

2 Sıcak kahve veya çay gibi şeyleri rahat içebilmek için fincanın içine oturtulduğu tahta, maden, gümüş veya altından kap.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT –TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI–
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT –HAYATTAN SAHNELER–
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 13

Muallim Naci, nam-ı diğer Ömer, sekiz yaşına kadarki çocukluk hatıralarını pek sevimlice, neredeyse o yaşından anlatıyor. Babası, abisi, annesi, kedisi Fındık, Hoca Efendi, mahalledeki komşular... Bir çocuğun çevresindeki herkes var bu anlatıda.
Sokakta karşılaştığı köpeğin saldırması üzerine yaşadığı korku, eve alınan oğlakla bahçede geçirdiği keyifli vakitler, oynarken düşüp yaralanması, babasıyla ders çalıştığı saatler, mektepte falakaya yatıran Hoca Efendi'den ve karanlıktan korkusu, bilmediği bir yerde kaybolduğunda duyduğu çaresizlik... Muallim Naci, hepimizin çocukluğundan tanıdığı bu duyguları öyle canlı anlatıyor ki tek başımıza gidemeyeceğimiz bir mazinin içine bizi bırakıveriyor; üstelik eski İstanbul da semtleri ve yaşayışıyla yanımızda olarak.

Muallim Naci (Ömer) (1850-1893)

Muallim Naci, Saraçhanebaşı'nda saraçlık yapan Ali Bey ile Fatma Zehra Hanım'ın oğulları olarak Fatih'te dünyaya geldi. Babasının vefatı üzerine annesi ve kardeşleriyle Varna'ya, dayısının yanına yerleştiler. Fatih Fevziye Mektebi'nde başlayan eğitimine Varna'da devam eden Naci, bir yandan medrese eğitimi görürken bir yandan da özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Hattatlıktan icazet aldı. *Muhayyelat-ı Aziz Efendi* romanındaki Naci karakterinden etkilenerek bu adı kendisine mahlas olarak seçti ve ilk şiirlerini de Naci mahlasıyla bu dönemde yazdı.
Tercüman-ı Hakikat'e şiirlerini gönderen Naci, Varna'dan İstanbul'a döndüğünde bu gazetenin edebi sütunlarını yönetmeye başladı. Burada yayımladığı eski tarz şiirler eski-yeni tartışmasında bir kutuplaşma yarattı ve gazetenin sahibi Ahmet Mithat'ın tepkisini çekti. Arkadaşlarıyla beraber gazeteden ayrılan Muallim Naci *Saadet* ve *Mürüvvet*'te yazılarını yayımladı; *Mecmua-i Muallim* dergisini yönetti.
Mekteb-i Sultani ve Mekteb-i Hukuk'ta edebiyat öğretmenliği yapan Muallim Naci, Tanzimat Dönemi edebiyatımızın meşhur ve önemli simalarındandır. Yeni kültüre sahip, milli değerlere bağlı, edebiyatta eskiyi savunur görünmekle beraber dilin sadeleşmesi ve edebiyatın yenileşmesine hizmet etmiş bir yazardır. Şairliği, sözlük çalışmaları, çevirileri ve yazarlığıyla Tanzimat edebiyatının yine çok yönlü isimlerinden olan Muallim Naci'nin seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizisi'nde yer vermeyi sürdüreceğiz.

6 TL